

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ “ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ”

ДЕРДЮК БОГДАН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 343.137

ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО НЕОСУДНИХ І ОБМЕЖЕНО ОСУДНИХ
ОСІБ В СУДАХ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2012

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія”, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор
БАСАЙ Віктор Давидович,
Національний університет
“Одеська юридична академія”,
декан Івано-Франківського факультету

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор
АЛЕНІН Юрій Павлович,
Національний університет
“Одеська юридична академія”,
завідувач кафедри кримінального процесу

кандидат юридичних наук, доцент
ГУЗЕЛА Михайло Васильович,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
доцент кафедри кримінального процесу
та криміналістики

Захист відбудеться “__” квітня 2012 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету “Одеська юридична академія” за адресою: 69005, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету “Одеська юридична академія” за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий “__” березня 2012 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.В. Тіщенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України у статті 3 проголосила, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека є найвищою соціальною цінністю. Це положення є нормативно-юридичним фундаментом гуманістичного спрямування розвитку суспільного і державного життя в Україні, обумовленого прагненнями до побудови демократичної, соціальної, правової держави. Однак такий розвиток України є неможливим без гармонізації соціально-правових відносин між усіма верствами суспільства. Найбільш уразливою та найменш захищеною в правовому аспекті категорією населення країни є особи, які страждають психічними розладами. Водночас вони є соціально небезпечними через вірогідну схильність до вчинення правопорушень та суспільно небезпечних діянь.

За статистичними даними Верховного Суду України щороку за рішенням суду більш як до тисячі осіб застосовуються примусові заходи медичного характеру (2006 – 1,1 тис.; 2008 – 1 тис.; 2010 – 1,1 тис.). Разом з тим системний аналіз слідчої і судової практики дає підстави стверджувати про збільшення кількості порушень, допущених на досудових та судових стадіях кримінального процесу при розгляді такої категорії справ. Обумовлюється це, перш за все, специфікою досліджуваних питань, оскільки вони перебувають на перехресті юридичної і медичної наук та поєднують елементи як правових галузей знань, так і соціологічних та медичних; по-друге, недосконалістю чинного законодавства, наявністю численних прогалин у регулюванні зазначених питань.

У зв'язку з цим для теорії і практики очевидною є актуальність проблем удосконалення якості судового розгляду справ щодо неосудних та обмежено осудних осіб.

Вагомим внеском у розв'язання даної проблематики стали роботи вітчизняних і зарубіжних науковців та практичних працівників в галузі кримінально-процесуального права: Ю.П. Аленіна, В.Д. Басая, Р.С. Белкіна, Т.В. Варфоломєєвої, В.П. Васильєвої, В.М. Верещака, О.І. Галагана, В.Г. Гончаренка, Ю.М. Грошевого, Н.А. Дрьоміної, І.В. Жук, Є.Г. Коваленка, П.О. Колмакова, В.В. Короля, М.В. Костицького, В.Т. Маляренка, В.Я. Марчака, Р.І. Михеєва, М.М. Михеєнка, Г.В. Назаренка, В.Т. Нора, І.Л. Петрухіна, Б.А. Протченка, Л.Г. Тат'яніної, В.М. Тертишника, С.Л. Шаренко, С.П. Щерби, О.О. Ямкової та інших, які присвятили свої праці окремим питанням провадження щодо неосудних і обмежено осудних осіб та застосування до них примусових заходів медичного характеру; в галузі медицини, психіатрії та психології: Д.А. Аменицького, В.А. Гіляровського, М.І. Єнікєєва, М.М. Жарикова, І.І. Завилянського, С.С. Корсакова, М.М. Коченова, Д.Р. Лунца, Г.В. Морозової, В.Б. Первомайського, Ц.М. Фейнберга, Д.Ф. Хритиніна, Т.І. Юдіна та інших, які досліджували психічний стан неосудних і обмежено осудних осіб, як під час вчинення злочину, так і після його вчинення, особливості встановлення медичного критерію неосудності та обмеженої осудності.

Проте, незважаючи на вагомі доктринальні розробки, а також законодавче закріплення ряду положень, вони й дотепер не набули свого остаточного вирішення,

що підтверджується насамперед відсутністю спеціального аналізу ряду важливих питань, наявністю низки неузгоджених і спірних моментів у кримінально-процесуальній доктрині, а також недоліками й прогалинами правозастосовної практики. Це, зокрема, питання дослідження додаткових обставин, що підлягають доказуванню у справах неосудних і обмежено осудних осіб, здійснення захисту та представництва у таких справах, залучення спеціалістів та ряд інших.

Таким чином, необхідність подальшої розробки питань щодо порядку судового провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб зумовлюється відсутністю комплексних наукових досліджень. Особливої актуальності ці питання набувають саме зараз, коли відбувається реформування кримінально-процесуального законодавства України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до положень Концепції удосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схваленої Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006, Концепції реформування кримінальної юстиції, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24 вересня 2010 р. № 14-10. Тема дисертації відповідає плану науково-дослідної роботи складовою кафедри кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія” “Актуальні проблеми попередження та боротьби зі злочинністю” на 2011-2015 р. як складової плану науково-дослідної роботи Національного університету “Одеська юридична академія” “Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права” на 2011-2015 рр. (номер державної реєстрації 0110U000671).

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є комплексне вивчення проблем, пов'язаних із судовим провадженням у справах неосудних і обмежено осудних осіб, та формулювання на його основі науково обґрунтованих теоретичних і практичних рекомендацій для удосконалення кримінально-процесуального законодавства України.

Визначена мета наукового дослідження зумовила необхідність розв'язання таких завдань:

- провести історичний аналіз становлення та розвитку кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб;
- з'ясувати сутність провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб;
- встановити особливості предмета доказування у справах неосудних і обмежено осудних осіб;

- дослідити доказове значення висновку судово-психіатричної експертизи та особливості його оцінки судом у справах неосудних і обмежено осудних осіб;
- охарактеризувати специфіку захисту та представництва неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції;
- дослідити правове регулювання порядку провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції;
- проаналізувати підстави прийняття та зміст рішення суду у справах неосудних і обмежено осудних осіб;
- сформулювати конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства, що регламентує порядок провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають між суб'єктами кримінально-процесуальної діяльності у зв'язку із провадженням у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції.

Предметом дослідження є теоретичні, правові та прикладні аспекти провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження використана система загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Метод історико-правового аналізу дав змогу дослідити зародження та розвиток кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб. За допомогою діалектичного методу поставлені проблеми досліджені у динаміці та взаємозв'язку, поглиблено понятійний апарат, з'ясовано мету та особливості судового провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб. Застосування методу системного аналізу правових норм дозволило виявити прогалини та суперечності в нормативно-правових актах і сформулювати пропозиції для удосконалення чинного законодавства. Порівняльно-правовий метод застосовувався в процесі порівняння норм конституційного, кримінального, кримінально-процесуального права України та іноземних держав. Статистичний метод застосовувався при вивченні та узагальненні судової практики, формуванні та обґрунтуванні висновків за їх результатами. Соціологічний метод використовувався для отримання емпіричних даних вивчення кримінальних справ. Усі методи дослідження використовувалися у їх діалектичному взаємозв'язку і дозволили вийти на нові наукові та практичні позиції.

Теоретичною основою дослідження є наукові положення, що містяться у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників з історії та теорії держави і права, конституційного, кримінального, кримінально-процесуального права, кримінології, філософії, психології.

Нормативну базу дослідження становлять Конституція України, акти законодавства України та зарубіжних держав, положення міжнародних нормативно-правових актів у сфері захисту прав і свобод людини.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні дані Верховного Суду України; результати узагальнення 128 кримінальних справ, які розглядалися місцевими судами Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської областей.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших у кримінально-процесуальній науці України комплексним монографічним дослідженням теоретичних і практичних проблем провадження щодо неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції. За результатами дослідження сформульовано ряд нових положень, висновків та пропозицій, які мають значення для науки та практики, відповідають вимогам наукової новизни. До них слід віднести такі:

вперше:

- виділено історичні етапи становлення та розвитку кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб;
- визначено додаткові обставини, що підлягають доказуванню у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції;
- обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення положень, що визначають правовий статус законного представника у справах неосудних і обмежено осудних осіб та сформульовано їх зміст;

удосконалено:

- визначення мети застосування примусових заходів медичного характеру;
- систему підстав для застосування примусових заходів медичного характеру;
- перелік обставин, які підлягають доказуванню в справах неосудних і обмежено осудних осіб;

дістало подальшого розвитку:

- обґрунтування тези, відповідно до якої показання особи, яка визнана неосудною, щодо вчиненого суспільно небезпечного діяння можуть бути використані у доказуванні за умови, що психічний стан особи перебуває у стійкій ремісії, чи особа повністю одужала від психічного захворювання, а надані показання підтверджені іншими доказами, зібраними у справі;
- твердження про те, що участь захисника у справах неосудних і обмежено осудних осіб є обов'язковою з моменту встановлення фактичних даних, що свідчать про необхідність призначення психіатричної експертизи для визначення психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, підсудного;
- обґрунтування тези про те, що у разі передання психічно хворої особи за рішенням суду на піклування родичам чи опікунам при обов'язковому лікарському нагляді, обов'язок забезпечення такого нагляду покладається безпосередньо на родичів чи опікунів, у зв'язку з чим доцільно отримувати від них письмову згоду на здійснення такого піклування;

– твердження про те, що на підставі заявлених клопотань учасників процесу за мотивованим рішенням суду судовий розгляд справ про злочини осіб, які страждають психічними розладами, може бути закритим;

– обґрунтування тези про те, що підставою, яка визначає необхідність застосування примусових заходів медичного характеру, є висновок суду про неможливість покращення стану психічного здоров'я особи іншим чином, окрім як застосування до неї одного із примусових заходів медичного характеру, а підставою, яка впливає на обрання того чи іншого примусового заходу медичного характеру, є суспільна небезпечність особи з обов'язковим урахуванням двох її основних характеристик – характеру й ступеня суспільної небезпечності на момент розгляду кримінальної справи;

– положення про необхідність законодавчого закріплення права захисника, законного представника та особи, щодо якої застосовано примусові заходи медичного характеру, самотійно звернутись до суду із заявою про припинення застосування чи зміну примусового заходу медичного характеру.

Практичне значення одержаних результатів. Викладені у роботі висновки і рекомендації, а також пропозиції щодо удосконалення чинного законодавства мають обґрунтовану теоретичну та практичну спрямованість і можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері – для подальшої розробки проблем провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції;

– нормотворчій сфері – для вдосконалення порядку провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції у ході реформування кримінально-процесуального законодавства України, удосконалення чинних Кримінально-процесуального та Кримінального кодексів України;

– правозастосовній діяльності – як рекомендації для удосконалення практичної діяльності прокурорів, суддів щодо порядку провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції;

– навчальному процесі – для вивчення дисципліни “Кримінальний процес України”, спеціальних курсів “Судова медицина і психіатрія”, “Прийняття кримінально-процесуальних рішень”, “Адвокатура України”, для підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, методичних рекомендацій. Зокрема, результати дисертаційного дослідження були впроваджені у навчальний процес Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія” (акт про впровадження від 6 вересня 2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є самотійною науковою працею. Основні теоретичні положення та розробки, які характеризують наукову новизну дослідження, теоретичне і практичне значення його результатів одержані автором особисто.

У співавторстві з професором В.Д. Басаєм опублікована стаття, в якій автором проаналізовано теоретичні та практичні проблеми участі у судовому провадженні законних представників особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння в стані

неосудності чи обмеженої осудності. Особистий внесок здобувача у цій роботі становить не менше 50 відсотків від загального обсягу тексту.

У співавторстві з професором В.Д. Басаєм опубліковані тези конференції, в яких автором проаналізовано процесуальні гарантії прав неосудних і обмежено осудних осіб. Особистий внесок здобувача у цій роботі становить не менше 50 відсотків від загального обсягу тексту.

Апробація результатів дисертації. Дисертація виконана на кафедрі кримінального права, процесу і криміналістики Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія” та обговорена на міжкафедральному семінарі кафедри кримінального права, процесу і криміналістики та кафедри теорії та історії держави і права Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія”. Основні результати наукового дослідження оприлюднені на дев’яти науково-практичних конференціях: IX та X Всеукраїнських міжвузівських наукових конференціях молодих вчених та аспірантів “Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні” (м. Івано-Франківськ, 11 квітня 2008 р., 23-24 квітня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції, присвяченій 70-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника “Правова політика української держави” (м. Івано-Франківськ, 19-20 лютого 2010 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики” (м. Одеса, 9 жовтня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів і молодих вчених “Законодавство кримінально-правового напрямку: стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання” (м. Одеса, 24 квітня 2009 р.); Міжнародній науковій конференції студентів та аспірантів “Кримінальна політика: історія, сучасність, перспективи. П’яті юридичні читання” (м. Одеса, 21 листопада 2008 р.); Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції “Захист прав і свобод людини та громадянина: напрямки реалізації в Україні” (м. Тернопіль, 10 лютого 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції “Сучасний вимір держави та права. Четверті прибузькі юридичні читання” (м. Миколаїв, 28-29 листопада 2008 р.); Міжнародній науковій конференції “Актуальні проблеми юридичної науки. Сьомі осінні юридичні читання” (м. Хмельницький, 28-29 листопада 2008 р.).

Публікації. Основні положення дисертації відображено у 15 публікаціях, 6 з яких опубліковані у наукових фахових виданнях, та 9 тезах доповідей на конференціях.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Дисертація структурно складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг дисертації становить 195 сторінок, з яких обсяг основного тексту – 164 сторінки. Список використаних джерел складається із 289 найменувань і займає 28 сторінок. Додаток викладено на 3 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, аналізується стан її наукової розробленості, визначається її зв'язок із науковими планами та програмами, мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, емпірична база, наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача у їх одержанні.

Перший розділ “Історико-правові аспекти та сутність провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб” складається з двох підрозділів, в яких розглянуто питання історичного розвитку кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб та сутність провадження у таких справах.

У **підрозділі 1.1. “Становлення кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб”**, автор аналізує історію розвитку кримінального та кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб. В результаті проведеного дослідження автор доходить висновку про можливість виокремлення кількох періодів розвитку досліджуваного інституту залежно від ступеня визначеності понять, їх розмежування, порядку провадження в справах неосудних і обмежено осудних осіб, а також застосування примусових заходів медичного характеру: 1) зародження інституту та його розвиток, починаючи з давньоруського законодавства до другої половини XVII століття (Церковний Устав Великого князя Володимира 996 р., Судний закон князя Володимира Мономаха 1117 р., Стоглав 1551 р.); 2) розвиток інституту в законодавстві Російської імперії з другої половини XVII століття до початку XIX століття (Соборне Уложення 1649 р., Новоуказні статті про татьби, розбої та вбивства 1669 р., Військові артикули Петра I 1715 р., Указ Петра I “Про огляд дурнів у Сенаті” 1722 р., “Накази суспільного піклування” Катерини II 1775 – 1776 рр. та інші); 3) розвиток інституту в законодавстві Російської імперії з початку XIX до початку XX століття (Звід законів Російської імперії 1832 р., Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р., Статут кримінального судочинства 1864 р.); 4) розвиток інституту в законодавстві РРФСР та УСРР з початку 20-х рр. XX століття до кінця 50-х рр. XX століття (Інструкція Народного Комісаріату юстиції “Про освідкування душевнохворих” 1918 р., “Положення про психіатричну експертизу” 1919 р., Керівні начала з кримінального права 1919 р., Кримінальний кодекс УСРР 1922 р. і 1927 р., Кримінально-процесуальний кодекс УСРР 1922 р. і 1927 р., Інструкція Народного Комісаріату юстиції “Про порядок призначення та проведення примусового лікування психічно хворих осіб, які вчинили злочини” від 17 лютого 1935 р. та ін.); 5) розвиток інституту в законодавстві УРСР з кінця 50-х рр. XX століття до прийняття Кримінального кодексу України у 2001 р. (Основи кримінального законодавства Союзу РСР і Союзних республік 1958 р., Кримінальний кодекс УРСР 1960 р., Кримінально-процесуальний кодекс УРСР 1961 р.); 6) розвиток інституту в законодавстві України з прийняття у 2001 р. Кримінального кодексу України,

внесення змін до Кримінально-процесуального кодексу України до сьогоднішніх днів.

У підрозділі 1.2. *“Сутність провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб”* автор зазначає, що процесуальну сутність провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб найбільш повно можна простежити, дослідивши мету застосування примусових заходів медичного характеру.

Автор доходить висновку, що мета примусових заходів медичного характеру, яка закріплена у статті 92 Кримінального кодексу України, є нечітко сформульованою, оскільки повинна бути спрямована не лише на обов’язкове лікування та запобігання вчиненню психічно хворою особою суспільно небезпечних діянь, а також на забезпечення захисту душевнохворих осіб від власних діянь (наприклад, заподіяння собі тілесних ушкоджень) та їх соціальну адаптацію до проживання у суспільстві. З урахуванням позицій І.В. Жук, А.П. Колмакова та В.М. Тертишника визначено, що мета застосування примусових заходів медичного характеру полягає у: 1) вилікуванні чи поліпшенні стану здоров’я психічно хворої особи; 2) запобіганні вчиненню нею нових суспільно небезпечних діянь; 3) забезпечення безпеки психічно хворого від самого себе; 4) соціальній реабілітації, яка пов’язана із застосуванням трудотерапії, психотерапії, що сприяють відновленню соціальної адаптації душевнохворої особи до проживання в суспільстві.

Автором підтримано позицію про визначення законодавчого переліку суспільно небезпечних діянь, вчинення яких особами, що є неосудними чи обмежено осудними, давало б підстави для застосування до них примусових заходів медичного характеру. Якщо в судовому порядку буде встановлено, що особа, яка має психічні розлади вчинила таке суспільно небезпечне діяння, то її слід вважати суспільно небезпечною і приймати рішення про застосування відповідних примусових заходів медичного характеру. У разі вчинення особою, яка за висновком судово-психіатричної експертизи визнана неосудною, суспільно небезпечного діяння, яке не входить до такого законодавчо встановленого переліку діянь, а також встановлення у відповідному порядку відсутності суспільної небезпеки такої особи, суд може застосувати передання на піклування родичам чи опікунам за умови обов’язкового лікарського нагляду.

Другий розділ *“Загальні умови судового провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб”* складається з трьох підрозділів, в яких досліджено особливості предмета доказування, доказове значення висновку судово-психіатричної експертизи та особливості його оцінки судом у справах неосудних і обмежено осудних осіб, особливості захисту та представництва неосудних і обмежено осудних осіб в суді першої інстанції.

У підрозділі 2.1. *“Особливості предмета доказування у справах неосудних і обмежено осудних осіб”* автор зауважує, що законодавцем встановлено перелік мінімуму обставин, які необхідно встановити у справі, проте для прийняття правильного рішення і встановлення об’єктивної істини у справі, як правило,

необхідно встановити значно ширше коло обставин, що стосуються справи, в тому числі обставини, які виправдовують особу або свідчать про менший ступінь її вини.

Автор приходять до висновку, що у справах про застосування примусових заходів медичного характеру дослідженню підлягають такі обставини: 1) у справах неосудних осіб – неможливості особи усвідомлювати значення своїх дій (бездіяльності) і керувати ними; 2) у справах обмежено осудних осіб – нездатності повною мірою усвідомлювати свої дії (бездіяльність) та (або) керувати ними через наявність в особи психічного розладу; 3) у справах обмежено осудних осіб необхідно доказувати обставини, які впливають на ступінь і характер покарання, мотив та інші ознаки суб'єктивної сторони злочину; 4) у справах за участю осіб, які захворіли на психічну хворобу під час відбування покарання, доказування скероване на встановлення факту наявності психічної хвороби в особи, що робить неможливим подальше застосування покарання до цієї особи; 5) у справах осіб, які вчинили злочин у стані осудності, але захворіли на психічну хворобу до постановлення вироку, доказуванню підлягають обставини, які вказують на наявність психічного захворювання, що виникло саме після вчинення такого діяння і робить неможливим застосування до особи відповідного покарання.

Специфіка доказування у справах про застосування примусових заходів медичного характеру реалізується: 1) у характері психічного захворювання, що визначає неосудність чи обмежену осудність особи; 2) у часовому проміжку виникнення такого захворювання (на момент вчинення суспільно небезпечного діяння; після вчинення такого діяння, але до винесення вироку у справі; під час відбування покарання).

У *підрозділі 2.2. “Доказове значення висновку судово-психіатричної експертизи у справах неосудних і обмежено осудних осіб та особливості його оцінки судом”* автор з урахуванням позицій Ю.П. Аленіна, Т.О. Лілуашвілі, В.Д. Юрчишина зазначає, що у справах про застосування до особи примусових заходів медичного характеру обов'язкова наявність обґрунтованого висновку експертів-психіатрів. Для отримання такого висновку, саме під час призначення судово-психіатричної експертизи і формулюванні питань експерту, необхідно враховувати моменти, які в подальшому допоможуть суду об'єктивно оцінити отриманий висновок та застосовувати або відмовити у застосуванні до особи примусових заходів медичного характеру. Формулюючи перелік питань у справах осіб, які виявляють ознаки психічного захворювання, спочатку доцільно ставити питання загального характеру, а також питання, від яких залежить вирішення наступних питань, окрім того раціональним видається групування питань за епізодами справи.

Суд у процесі оцінки доказів має право оцінювати доказову силу висновку експерта, як категоричного, так і ймовірного. Разом з тим, у справах про злочини неосудних і обмежено осудних осіб варто виходити з того, що оцінка висновку експерта здійснюється в кінцевому результаті за узгодженням з іншими матеріалами справи, тобто у деяких випадках ймовірні висновки експерта можна використовувати в доказуванні, але брати їх за основу обвинувачення чи винесення

вироку не можна, оскільки відповідно до змісту процесуального законодавства всі сумніви, виявлені в процесі слідства та у судовому засіданні, повинні бути віднесені на користь обвинуваченого.

Під час оцінки судом висновків експертизи психічного та (або) психологічного стану особи, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння, можна виділити такі моменти: 1) судом оцінюється законність та обґрунтованість винесення постанови про призначення експертизи, обрання її виду тощо; 2) на оцінку експертного висновку впливає правильність та чіткість формулювання питань, які ставляться перед експертами; 3) при дослідженні та оцінці висновку експертизи необхідно враховувати, що відомості про стан здоров'я особи (в тому числі й про її психічний стан) є конфіденційними; 4) оцінка судом висновку експертизи психічного стану особи є завершальним етапом доказування, в якому визначається значення встановлених фактів у конкретній кримінальній справі; 5) висновки експертизи оцінюються в сукупності з іншими зібраними у справі доказами, тому під час досудового розслідування необхідно зібрати інформацію про особу, щодо якої призначено експертизу; 6) законодавство України не допускає надання переваги експертному висновку залежно від суб'єкта, який проводив експертизу (наприклад, авторитетна експертна установа, експерт, який має великий досвід експертної роботи тощо).

У підрозділі 2.3. “Особливості захисту та представництва неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції” автором досліджено питання участі у справі захисників та законних представників.

Визначено, що участь захисника та законного представника є обов'язковою з моменту встановлення фактичних даних, що свідчать про необхідність призначення психіатричної експертизи для визначення психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, підсудного. У справах осіб, які мають психічне захворювання, що виникло під час відбування покарання, захисника доцільно залучати до участі у справі про застосування до такої особи примусових заходів медичного характеру не за клопотанням засудженого, а в обов'язковому порядку.

Розглядаючи дискусійне у науці питання, яку ж функцію виконує захисник у справах неосудних і обмежено осудних осіб: функцію представництва (В.Д. Адаменко) чи функцію захисту (В.Д. Басай), автор підтримує останню позицію, зазначаючи, що захисник, здійснюючи захист неосудних і обмежено осудних осіб: 1) надає правову допомогу особі (консультація, інформування про рух справи, подання апеляцій); 2) безпосередньо бере участь у процесі доказування (представляє докази, заявляє клопотання); 3) забезпечує охорону прав та законних інтересів осіб, які мають психічні розлади.

В роботі досліджене питання участі законних представників у справах неосудних і обмежено осудних осіб. Автором зазначено, що законним представником особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру, є близький родич, опікун, піклувальник, а у разі їх відсутності – представник органів опіки та піклування. Залучення законного представника проводиться за постановою слідчого, прокурора, судді з моменту

встановлення фактичних даних, що свідчать про необхідність призначення психіатричної експертизи для визначення психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, підсудного. Визначено права та обов'язки законного представника.

Третій розділ “Особливості провадження щодо неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції” складається з трьох підрозділів, у яких досліджено підготовчі дії суду у справах неосудних і обмежено осудних осіб, особливості судового розгляду таких справ та рішення суду у справах неосудних і обмежено осудних осіб.

У підрозділі 3.1. **“Підготовчі дії суду у справах неосудних і обмежено осудних осіб”** автор доходить до висновку, що вирішення питання про призначення до судового розгляду справи про застосування примусових заходів медичного характеру може проводитись без участі захисника і законного представника душевнохворої особи та без ведення протоколу судового засідання. Проте специфіка такої категорії справ зобов'язує до більш категоричної визначеності у цьому питанні. Тому, на думку дисертанта, розгляд таких питань повинен здійснюватись суддею одноосібно з обов'язковою участю прокурора, захисника та законного представника душевнохворої особи, при цьому з обов'язковим веденням протоколу судового засідання.

Автором зазначається, що оскільки законодавець передбачає можливість передання психічно хворої особи на піклування родичам чи опікунам при обов'язковому лікарському нагляді як один із запобіжних заходів, а обов'язок забезпечення такого нагляду покладається безпосередньо на родичів чи опікунів, доцільно отримувати від них письмову згоду на здійснення такого піклування. Цей документ варто долучати до матеріалів справи. Лише за такої умови піклування буде добровільним, належним та ефективним. У разі відсутності відповідної згоди на здійснення піклування з боку родичів чи опікунів особи, яка має психічні розлади, більш доцільно застосовувати запобіжний захід у вигляді госпіталізації неосудної особи у психіатричному закладі в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

У підрозділі 3.2. **“Особливості судового розгляду у справах неосудних і обмежено осудних осіб”** автор доходить висновку, що якщо характер психічного розладу в особи не перешкоджає їй брати участь у судовому провадженні, дослідження доказів необхідно починати з пояснень осіб, які мають психічні розлади, незалежно від виду такого розладу.

На підставі заявлених клопотань учасників процесу за мотивованим рішенням суду судовий розгляд справ про злочини осіб, які страждають психічними розладами, може бути закритим. Таке вирішення питання матиме позитивні наслідки у двох аспектах. У внутрішньому аспекті захистить психіку такої особи від негативного впливу з боку присутніх в залі осіб; виключить випадки негативної чи неконтрольованої поведінки, спричиненої наявністю комплексу емоційних та інтелектуальних особливостей такої особи. Із зовнішнього боку буде гарантією збереження і дотримання визначених Конституцією України та міжнародними нормативно-правовими актами цінностей: честі та гідності людини,

конфіденційності відомостей про стан її здоров'я; а у випадку видужання такої особи сприятиме її подальшій соціальній адаптації до проживання у суспільстві (наприклад, пошук певної роботи, перебування на відповідній посаді тощо).

Підтримуючи позиції Т.Є. Сарсенбаєва та А.К. Шляхова, автор відзначає, що у разі присутності особи, яка має психічні розлади, у судовому провадженні заслуховування її пояснень доцільно проводити в присутності відповідного спеціаліста у галузі судової психіатрії (експерта, який проводив судово-психіатричну експертизу, лікаря-психіатра, психолога тощо). Дисертантом обґрунтовується необхідність активного залучення експертів і спеціалістів до участі у справах неосудних і обмежено осудних осіб такими чинниками: експерти і спеціалісти у галузі судової психіатрії чи психології – це фахівці, які професійно вивчають психічні та психологічні процеси, що відбуваються у свідомості людини, зокрема душевнохворої; такі особи, застосовуючи свої професійні знання і навички, певною мірою послаблюють психологічний тиск на особу, яка має розлади психіки, що спричинені самим судовим засіданням, аудиторією тощо; участь спеціаліста у справі спрямована на надання допомоги у галузі, де необхідні спеціальні знання.

У *підрозділі 3.3. “Рішення суду у справах неосудних і обмежено осудних осіб”* на основі проведеного аналізу наукових позицій щодо підстав застосування примусових заходів медичного характеру автор доходить до висновку, що такими є: 1) вчинення особою, яка виявляє ознаки психічного розладу, суспільно небезпечного діяння, що передбачене Кримінальним кодексом України; 2) встановлення у відповідному порядку неосудності чи обмеженої осудності такої особи; 3) встановлення фактів, які вказують, що особа захворіла на психічну хворобу після вчинення злочину або під час відбування покарання; 4) визнання особи суспільно небезпечною у зв'язку з її хворобливим станом та характером вчиненого діяння.

Автором підтримано й додатково обґрунтовано позицію О.В. Беклеміщева про розмежування підстав, які визначають необхідність застосування до особи примусових заходів медичного характеру та підстав, що впливають на обрання одного з чотирьох видів впливу, представлених у системі примусових заходів медичного характеру. Підставою, яка визначає необхідність застосування примусових заходів медичного характеру, є висновок суду про неможливість покращення стану психічного здоров'я особи іншим чином, окрім як застосування до неї одного із примусових заходів медичного характеру. Підставою, що впливає на обрання того чи іншого примусового заходу медичного характеру, є суспільна небезпечність особи, з обов'язковим урахуванням двох її основних характеристик – характеру й ступеня суспільної небезпечності.

Підтримуючи позиції Н.В. Глинської та О. Шиманович, дисертант визначає, що вимоги, яким має відповідати рішення суду, можна поділити на дві групи: вимоги, які пред'являються до змісту судового рішення; вимоги, які пред'являються до форми судового рішення.

ВИСНОВКИ

У дисертації проведено комплексне дослідження порядку провадження щодо неосудних і обмежено осудних осіб у судах першої інстанції. До найбільш вагомих наукових результатів роботи належать такі:

1. Кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб, історично розвивалось як комплексний правовий інститут. У його розвитку можна простежити кілька періодів залежно від ступеня визначеності понять, їх розмежування, порядку провадження в справах неосудних та обмежено осудних осіб, а також застосування примусових заходів медичного характеру.

2. Специфіка доказування у справах про застосування примусових заходів медичного характеру реалізується у характері психічного захворювання, що визначає неосудність чи обмежену осудність особи та у часовому проміжку виникнення такого захворювання (на момент вчинення суспільно небезпечного діяння; після вчинення такого діяння, але до винесення вироку у справі; під час відбування покарання). У зв'язку з цим пропонується передбачити у Кримінально-процесуальному кодексі України структуру предмета доказування у справах неосудних і обмежено осудних осіб шляхом доповнення статтею 416-1 “Додаткові обставини, що підлягають доказуванню у справах про застосування примусових заходів медичного характеру”.

3. Показання особи, яка визнана неосудною, щодо вчиненого суспільно небезпечного діяння можуть бути використані у доказуванні за умови, що психічний стан особи перебуває у стійкій ремісії чи особа повністю одужала від психічного захворювання, а надані показання підтверджені іншими доказами, зібраними у справі.

4. Участь захисника та законного представника у справі про застосування примусових заходів медичного характеру є обов'язковою з моменту встановлення фактичних даних, що свідчать про необхідність призначення психіатричної експертизи для визначення психічного стану підозрюваного, обвинуваченого, підсудного.

5. З метою забезпечення ефективного та своєчасного захисту прав та законних інтересів осіб, які мають психічні розлади, пропонується Кримінально-процесуальний кодекс України доповнити положеннями, які визначають правовий статус законного представника у справах неосудних і обмежено осудних осіб: статтею 48-1 “Участь законних представників у справах про застосування примусових заходів медичного характеру” та статтею ст. 48-2 “Права та обов'язки законного представника особи, щодо якої вирішується питання про застосування примусових заходів медичного характеру”.

6. До осіб, які мають психічні розлади, запобіжні заходи необхідно застосовувати з урахуванням виду психічної хвороби та вчиненого суспільно небезпечного діяння. Такі заходи можуть бути пов'язані з ізоляцією особи від суспільства (наприклад, госпіталізація у відповідному психіатричному закладі) та без ізоляції – із забезпеченням належного нагляду (наприклад, нагляд опікунів, піклувальників, законних представників, близьких родичів тощо).

7. З метою уникнення неоднозначного вирішення судами питань участі експерта і спеціаліста у справах про застосування примусових заходів медичного характеру в роботі пропонується Кримінально-процесуальний кодекс України доповнити статтею 416-2 “Участь спеціаліста у справах про застосування примусових заходів медичного характеру”.

8. Висновок суду про неможливість покращення стану психічного здоров'я особи іншим чином, окрім як застосування до неї одного із примусових заходів медичного характеру, є підставою, яка визначає необхідність застосування таких заходів. Підставою, що впливає на обрання одного з чотирьох видів, представлених у системі примусових заходів медичного характеру, є характер і ступінь суспільної небезпечності особи. Таким чином, для визначення виду спеціальної лікувальної установи необхідно враховувати критерії, за допомогою яких характеризується особистість неосудної або обмежено осудної особи.

9. В роботі пропонується Кримінально-процесуальний кодекс України доповнити статтею 422-2 “Порядок скасування або зміни примусового заходу медичного характеру”, в якій закріпити процесуальний порядок судового розгляду справ про скасування або зміну примусових заходів медичного характеру.

У **додатках** наведено акт впровадження результатів дисертації у навчальний процес Івано-Франківського факультету Національного університету “Одеська юридична академія”.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Дердюк Б. М. Мета та підстави судового провадження у справах неосудних та обмежено осудних осіб / Б. М. Дердюк // Вісник Академії адвокатури України. – К. : Видавничий центр Академії адвокатури України, 2009. – Число 2 (15). – С. 109–115.

2. Дердюк Б. М. Призначення судово-психіатричної експертизи у справах неосудних та обмежено осудних осіб / Б. М. Дердюк // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України: збірник наукових статей. – Випуск ХХ. – Івано-Франківськ : Плай, 2008. – С. 208–212.

3. Басай В. Д. Специфіка захисту неосудних та обмежено осудних осіб в суді першої інстанції / В. Д. Басай, Б. М. Дердюк // Вісник Академії адвокатури України. – К. : Видавничий центр Академії адвокатури України, 2009. – Число 3 (16). – С. 69–76.

4. Дердюк Б. М. Особливості судового провадження щодо неосудних осіб у ХІХ – ХХ століттях / Б. М. Дердюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 12: частина 2. – Ужгород : Поліграфцентр “ЛІРА”, 2009. – С. 363–366.

5. Дердюк Б. М. Обставини, що підлягають встановленню у справах неосудних і обмежено осудних осіб, та їх значення для судового розгляду / Б. М. Дердюк // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України:

збірник наукових статей. – Випуск XXIII. – Івано-Франківськ : Плай, 2010. – С. 221–225.

6. Дердюк Б. М. Питання, які вирішуються судом у справах неосудних та обмежено осудних осіб / Б. М. Дердюк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 14: частина 2. – Ужгород : Поліграфцентр “ЛІРА”, 2010. – С. 343–346.

7. Дердюк Б. М. Процесуальний порядок судового провадження у справах неосудних та обмежено осудних осіб в суді першої інстанції : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. “Проблеми кримінального права, процесу та криміналістики”, (м. Одеса, 9 жовтня 2009 р.) / Б. М. Дердюк. – Одеса, 2009. – С. 379–381.

8. Дердюк Б. М. Встановлення суспільної небезпеки неосудних та обмежено осудних осіб судом першої інстанції : матеріали Міжнар. наук. конф. студентів, аспірантів і молодих вчених “Законодавство кримінально-правового напрямку: стратегія, тактика, техніка. Шості юридичні читання”, (м. Одеса, 24 квітня 2009 р.) / Б. М. Дердюк. – Одеса, 2009. – С. 123–125.

9. Дердюк Б. М. Становлення інституту неосудності та обмеженої осудності (історико-правовий аспект) : матеріали Міжнар. наук. конф. студентів та аспірантів “Кримінальна політика: історія, сучасність, перспективи. П’яті юридичні читання”, (м. Одеса, 21 листопада 2008 р.) / Б. М. Дердюк. – Одеса, 2008. – С. 120–122.

10. Дердюк Б. М. Пояснення неосудних та обмежено осудних осіб у суді першої інстанції (процесуально-психологічний аспект) : матеріали X Всеукр. наук.-практ. конф. молодих вчених та аспірантів “Проблеми вдосконалення правового регулювання щодо забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні”, (м. Івано-Франківськ, 23-24 квітня 2009 р.) / Б. М. Дердюк. – Івано-Франківськ, 2009. – С. 169–171.

11. Дердюк Б. М. Особливості застосування судом примусових заходів медичного характеру до неосудних та обмежено осудних осіб за законодавством зарубіжних країн : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції “Захист прав і свобод людини та громадянина: напрямки реалізації в Україні”, (м. Тернопіль, 10 лютого 2010 р.) / Б. М. Дердюк. – Тернопіль, 2009. – С. 14–16.

12. Басай В. Д. Процесуальні гарантії прав неосудних та обмежено осудних осіб : матеріали IX Всеукр. міжвузівської наук.-практ. конф. “Проблеми вдосконалення правового забезпечення прав та основних свобод людини і громадянина в Україні”, (м. Івано-Франківськ, 11 квітня 2008 р.). / В. Д. Басай, Б. М. Дердюк. – Івано-Франківськ, 2008. – С. 114–116.

13. Дердюк Б. М. Процесуальне значення висновку судово-психіатричної експертизи для судового провадження у справах неосудних та обмежено осудних осіб : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. “Сучасний вимір держави та права. Четверті прибузькі юридичні читання”, (м. Миколаїв, 28-29 листопада 2008 р.) / Б. М. Дердюк. – Миколаїв, 2008. – С. 331–332.

14. Дердюк Б. М. Особливості оцінки судом висновку судово-психіатричної експертизи у справах неосудних та обмежено осудних осіб : матеріали Міжнар. наук. конф. “Актуальні проблеми юридичної науки. Сьомі осінні юридичні читання:

частина 4 “Кримінальне право. Кримінологія. Кримінально-виконавче право. Кримінальний процес. Криміналістика. Судова експертиза”, (м. Хмельницький, 28-29 листопада 2008 р.) / Б. М. Дердюк. – Хмельницький, 2008. – С. 163–164.

15. Дердюк Б. М. Участь законних представників у справах неосудних та обмежено осудних осіб : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяченої 70-річчю Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника “Правова політика Української держави”, Том 2, (м. Івано-Франківськ, 19-20 лютого 2010 р.) / Б. М. Дердюк. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 209–211.

АНОТАЦІЯ

Дердюк Б. М. Провадження щодо неосудних і обмежено осудних осіб в судах першої інстанції. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет “Одеська юридична академія”, Одеса, 2012.

Дисертація присвячена комплексному дослідженню проблем провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб в судах першої інстанції. Досліджено історичний розвиток кримінально-процесуального законодавства, що регулює провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб, визначено мету та підстави, встановлено особливості предмета доказування у справах неосудних та обмежено осудних осіб; досліджено значення висновку судово-психіатричної експертизи та особливості його оцінки судом, а також специфіку захисту неосудних і обмежено осудних осіб; проаналізовано особливості правового регулювання порядку провадження у справах неосудних і обмежено осудних осіб, зміст та процесуальні особливості рішення суду у справах неосудних і обмежено осудних осіб.

Сформульовано пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного кримінально-процесуального та кримінального законодавства, зокрема щодо визначення мети, підстав, обставин, що підлягають доказуванню у справах неосудних і обмежено осудних осіб, та порядку провадження у таких справах.

Ключові слова: неосудність, обмежена осудність, психічні розлади, предмет доказування, судова експертиза, висновок експерта, рішення суду, примусові заходи медичного характеру, експерт, спеціаліст, захисник, законний представник.

АННОТАЦИЯ

Дердюк Б. М. Производство в отношении невменяемых и ограниченно вменяемых лиц в судах первой инстанции. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет “Одесская юридическая академия”, Одесса, 2012.

Диссертация посвящена комплексному исследованию проблем производства по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц в судах первой инстанции. В работе исследовано историческое развитие уголовно-процессуального законодательства, регулирующего производство по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц. Определено, что уголовное и уголовно-процессуальное законодательство, регулирующее производство по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц, исторически развивалось как комплексный правовой институт. Его развитие можно разделить на несколько периодов в зависимости от степени определенности понятий, их разграничения, порядка производства по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц, а также применения принудительного лечения.

Определено, что цель применения принудительного лечения заключается в: 1) излечении или улучшении состояния здоровья психически больного человека; 2) предупреждении совершения им новых общественно опасных деяний; 3) обеспечении безопасности психически больного от самого себя; 4) социальной реабилитации, связанной с применением трудотерапии, психотерапии, способствующих восстановлению социальной адаптации душевнобольного лица к проживанию в обществе.

Определены дополнительные обстоятельства, подлежащие доказыванию по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц.

Отмечается, что участие защитника и законного представителя в деле является обязательным с момента установления фактических данных, свидетельствующих о необходимости назначения психиатрической экспертизы для определения психического состояния подозреваемого, обвиняемого, подсудимого. По делам лиц, страдающих психическим заболеванием, возникшего во время отбывания наказания, защитника целесообразно привлекать к участию в деле о применении к такому лицу принудительных мер медицинского характера в обязательном порядке.

Исследуя вопрос участия законных представителей по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц, обосновывается необходимость законодательного закрепления их правового статуса.

Отмечается, что в случае присутствия лица, имеющего психические расстройства, в судебном производстве заслушивание его объяснений целесообразно проводить в присутствии соответствующего специалиста в области судебной психиатрии (эксперта, который проводил судебно-психиатрическую экспертизу, врача-психиатра, психолога и т.д.).

Автором проанализированы особенности правового регулирования порядка производства по делам невменяемых и ограниченно вменяемых лиц. Отмечается, что для определения вида специального лечебного учреждения необходимо учитывать критерии, с помощью которых характеризуется личность невменяемого или ограниченно вменяемого лица. В работе предлагается процессуальный порядок судебного рассмотрения дел об отмене или изменении принудительных мер медицинского характера.

Исследованы требования, которым должны соответствовать судебные решения. Определено что требования, которым должно отвечать решение суда, можно разделить на две группы: требования, предъявляемые к содержанию судебного решения; требования, предъявляемые к форме судебного решения.

Сформулированы предложения, направленные на совершенствование действующего уголовно-процессуального и уголовного законодательства, в частности относительно определения целей, оснований, обстоятельств, подлежащих установлению по делам о невменяемых и ограниченно вменяемых лиц, и порядка производства по таким делам.

Ключевые слова: невменяемость, ограниченная вменяемость, психические расстройства, предмет доказывания, судебная экспертиза, заключение эксперта, решение суда, принудительное лечение, эксперт, специалист, защитник, законный представитель.

SUMMARY

Derdyuk B.M. The Proceedings Involving Non Compos and Limited Responsible Persons in Trial Courts. – Manuscript.

Dissertation for acquiring an Academic Degree of the Candidate in Law in specialty 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Legal Expertise; Detective Activity. – National University of Odessa Law Academy, Odessa, 2012.

The dissertation is aimed to make complex examination of problems in proceedings of non compos and limited responsible persons in trial courts. The historical development of Criminal Procedural Law regulating proceedings in cases involving non compos and limited responsible persons is examined, the purpose and grounds are defined, the peculiarities of the circumstances in proof in cases of non compos and limited responsible persons have been determined; the value of a conclusion of forensic psychiatric examination and peculiarities of its evaluation by a court as well as specificity of the defense of non compos and limited responsible persons has been studied. The peculiarities of legal regulation of proceeding in cases involving non compos and limited responsible persons, the content and procedural features of a court decision in cases with application of compulsory medical treatment have been analyzed.

Propositions aimed to an improvement of current Criminal Procedural Law and Criminal Law, in particular those concerning purpose and grounds, circumstances in proof in cases involving non compos and limited responsible persons have been formulated.

Keywords: insanity, limited sanity, mental disorders, circumstances in proof, forensic examination, expert evidence, court decision, compulsory medical treatment, expert, specialist, counsel, legal representative.